

మహాభారతం

దశావతారిక

మ హా బో ధి

*

దా శ ర థి

*

తెలంగాణా రచయితల సంఘం

హైదరాబాదు

శు. ౨-౪-౭౭

అశ్వంతా వ్రేంటర్లు, సీకేంద్రాబాదు

ప్రస్తావన

గౌ. డా. భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్యగారు
(మధ్య ప్రదేశ్ గవర్నరు)

పర్వదినమైన వైకుంఠ ఏకాదశినాడు శ్రీ దాశరథిగారి కృతి 'మహాభోధి' మిత్రులు, బహు భాషాకోవిదులూ, సాహిత్య బంధువులూ అయిన శ్రీ బూర్గుల రామకృష్ణరావుగారికి సమర్పించ బడినది. ఈ కావ్యాంకిత మహోత్సవము ఆంధ్ర విజ్ఞాన కేంద్ర మైన శ్రీ కృష్ణదేవరాయాంధ్ర భాషా నిలయంలో జరిగినది. ఆ సందర్భంలో ఆహూతుడనై శ్రీదాశరథి కవితా మాధుర్యం రుచి చూచినాను. నలభై సంవత్సరాలనాడు ఆంధ్రోద్యమం ప్రారంభమైనప్పుడు శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు తమ కవితా పటిమతో ఆంధ్ర జాతీయాభిమానానికి, ఆత్మగౌరవానికి పునాది వేసినారు. ఆ పునాది మీద ఎందరెందరో మహానుభావులు ఆంధ్ర కవితా సౌధ నిర్మాణం చేసినారు. శ్రీ దాశరథి వారిలో నేటివాడు. జాతీయాభ్యుదయానికి కవిత ఆధారం, అవసరం. కవికీ కవిత్వానికీ కూడా లక్ష్యాలు అవసరం. ఆదికవి వాల్మీకి లక్ష్యం ఆదర్శ పురుషుణ్ణి

చిత్రించడం; అతడే శ్రీరామచంద్రమూర్తి. వేదవ్యాసుడి లక్ష్యం ఆదర్శభారతీయ సంస్కృతికి దారితీసే ఇతిహాసం సృష్టించడం; అదే మహాభారతకథ. నవ్యభారత రచనలో ఆంధ్రులకు పాలున్నది. భారతీయ స్వాతంత్ర్యోద్యమానికి స్వరాజ్యం ఏవిధంగా లక్ష్యమో అల్లాగే ఆంధ్రోద్యమానికి మహాంధ్ర నిర్మాణం పరమలక్ష్యం.

ఈ మహాంధ్రోద్యమ కవి శ్రీ దాశరథి. ఈయన తెలంగాణ వాసి కావడంలో ఆశ్చర్యంలేదు. అందుకే మహాంధ్రోద్యమాన్ని ఉపాసించినాడు. భాషమీద ప్రభుత్వమూ, భావవైశాల్యమూ కలవాడు. కవితలో ప్రవాహత వున్నది. తెలుగు నదులన్నిటినీ కలిపే ఆవేగం ఉన్నది. కవి వాక్కు అమోఘం. ఆశయసిద్ధి పొందినాడు. మహాంధ్ర కవి శ్రీ దాశరథి కావ్య కన్యకను మహాంధ్ర రాజు నీతిజ్ఞుడు శ్రీ బూర్గుల రామకృష్ణరావుగారికి అంకితం చేయడం ఎంతో సమంజసంగా ఉన్నది. వీరిద్దరికీ పరమేశ్వరుడు ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్యాలు ఇచ్చుగాక :

స్వీ కృ తి

డా. బూర్గుల రామకృష్ణరావుగారు
హైదరాబాదు ప్రభుత్వ ముఖ్యమంత్రి

“సీ కవితా ప్రశస్తి రజనీకర
చారు మయూఖ పుంజముల్
ప్రాకెను యావదాంధ్రమున,
ప్రాజ్ఞులు మెచ్చగ బౌద్ధగాఢలన్
గైకొని యల్లినట్టి నవకావ్య
వధూటిని సాదరంబుగా
నా కిడినావు, ధన్యుడను నవ్యత
దాశరథీ ! కవీశ్వరా !”

అంకితము

మా ప్రథమ ప్రజాముఖ్యమంత్రి
డా. బూర్గుల రామకృష్ణరావుగారికి

రెండువందల యేడులనుండి చిమ్మ
చీకటుల మ్రగ్గి వెలుతురురేక గనని
మాకు ప్రథమ ప్రజాముఖ్యమంత్రి వీవు
కీర్తనీయ : బూర్గుల రామకృష్ణరాయ :

కోటియెన్నదియైదులక్షల జనుల్
గోరన్ మహామంత్రివై
అటంకంబులవెన్నిగల్గిన
నమేయప్రజ్ఞ నిర్జించి వా
గ్ధాటిన్ ధీపటిమన్ విధానసభ
నంతన్ మంత్రముగ్ధముగా
అటాడించెడి నీ మహాప్రతిభ
దేశాధ్యక్ష మెప్పించెడిన్.

రాజ్యపాలనమున ప్రజా రక్షణమున
సాహితీరంగమున కళాసరణిలోన,
సార్వభౌమత్వము గడింపజాలి తీవు
కృష్ణరాయుడవే రామకృష్ణరాయ !

మూడుకోట్ల ఆంధ్రపుత్రులు సీరాజ
నమ్ము చెత్తి నిలిచినారు నీకు ;
నీ విశేషశేముషీ విలాసమునకు
మంత్రముగ్ధులై రమాత్యు లెల్ల.

నా 'మహాబోధి' కావ్యరత్నమ్ము నీకు
అర్పణ యొనర్ప వచ్చితి నందికొమ్ము
యావదాంధ్రప్రజాళికి ఆపుడవగు
నీకుగా కింక నే నెవ్వని కిడగలను ?

ఎద యుష్పొంగగ నీ కిదంకృతి
సమర్పింతున్ శరన్నల్లికా
సదృశంబై న భవద్యశస్సునకు
విస్తారత్వమున్ గూర్చెదన్.

పదియార్వన్నెల శారదీయ శశి
 సౌభాగ్యమ్ము నీ కీర్తి సం
 పదకున్ గల్గునటుల్ ఘటించెదను
 కావ్యశ్రీ శరత్పూర్ణిమన్.

నాకున్ నీకు గలట్టి స్నేహమయబంధం
 బీ 'మహాబోధి' కా
 వ్యాకారమ్మున సాహితీ కనకపల్యంకం
 బధిష్ఠించి సు
 శ్రీకారత్వమునంది సౌఖ్యములు
 కల్గించున్ యశశ్చంద్రికా
 ప్రాకారమ్ములు కట్టి నీకొఱకు
 సౌభాగ్యంబు గైసేపెడిన్.

ఒక సాహిత్యకచక్రవర్తి ప్రభువై
 యున్నాడు మా రాష్ట్ర ల
 ష్మికటం చెంతయు పొంగిపోయెదను
 నీ మేధావిలాసంబు లాం

ద్రికి దివ్యాభరణమ్మలై
తెలుగుదాత్రిన్ వెల్లి వెల్లించి ఛా
వికి వే రెట్లుగ మేలుకూర్పుచు
జనప్రీతిన్ బ్రసాదించుతన్.

నా మహాండ్రోదయమ్మను నవ్యకృతిని
సురవర ప్రతాపరెడ్డి కిచ్చుకొనినాడ
దాని కీవు పీఠికవ్రాసి దాన రెడ్డి
సుకృతి కది యొనంగుటను మెచ్చుకొనినావు.

నా కృతినాయకుండ, వధునాతన
ప్రాక్తన దేశి మార్గ సు
శ్రీకత నందికొన్న కవిశేఖరు
కావ్యరమా కరగ్రహ
లోకము యావదాంధ్రజన
లోచనపేయముగా అమేయ సౌ
ఖ్యకరమై యశస్కరమునై
పరితుష్టుని జేయుగావుతన్.

తెలగాణమ్మొక అగ్గిబాణమయి
 ధాత్రిన్ దిగ్గు గాఢాంధకా
 ర బలాయమ్మును నేలగూల్చినది,
 పారావారమై కాంతి ఆం
 ద్రుల నేత్రాంగణమందు వెల్గినది,
 ఇల్లున్ వాకిలిన్ లేని వా
 రల కిల్లేర్పడె నింక సౌధమును
 నిర్మాణమ్ము గావించమా ?

మూడున్నరకోటి జనము
 తోడుగ నిలచి రిదె నీకు; దుద్దినములు పో
 నాడుము దీరుంఝూనిల
 తాడనమున కష్టమేఘతతి పర్వెత్తన్.

పట్టాభిగారు మన యిలు
 మెట్టిన సమయాన భక్తిమెయి నీచేతం
 బెట్టితి నీ కావ్యమ్మును
 పఠెను పట్టాభిషేకభాగ్యము మాకున్.

ఈయన పేరు చెప్పనిదె ఎన్నడు
గాంధీమహాత్ము శాంత్యహిం
సాయజనమ్ముగూర్చిన
ప్రసన్నచరిత్రమునన్ ప్రహర్ణతా
శ్రీ యగుపింపబోవడు;
రచించెను భారతసచ్చరిత్ర వా
జ్రేయ నవాక్షరమ్ముల;
ప్రసిద్ధుడు భారతనాయకాళిలో.

అట్టి మహానుభావుడు మహాంధ్రధరా
ప్రియమూర్తి వచ్చె మా
పట్టణభూమి కిప్పుడు
కృపామతి సత్కవితాసురక్తుడై;
పట్టగరాని హర్షమున వారి
సమక్షమునందు కావ్యమున్
పెట్టెద నీ యొడిన్ తెలుగు పెద్దల
గుండెలు పొంగిపోవగా.

శ్రీకృష్ణదేవరాయ
 ధా కీర్తిత గ్రంథనిచయ ధామమునన్ నే
 నీ కృతి నీ కర్పింతును .
 గైకొనుమీ రామకృష్ణ కవిలోకమణీ !

అవతారక్రమరీతి తొమ్మిదవవాడై
 శాక్య మౌనీంద్రు డు
 దృవమందెన్ భరతప్రవంచమున
 శాంతం బుగ్గుపా లట్లు మా
 నవులన్ బెంచి విషాదభారములు డిందన్
 ముక్తి చేకూరగా
 పవలున్ రేలు తపమ్మునేసిన
 మహాభాగున్ ప్రశంసితమా ?

నాలుగవ బుద్ధసంగీతి నాటి కిద్ది
 అతని పాదాల అలరుగా అలరుగాక
 ఆసియాఖండభవ మానవాళికెల్ల
 బుద్ధ సంస్కృతి ఆనందము నిడుగాక.

టంకమును చేతబట్టి కొండలనుకొట్టి
బుద్ధగాథలు చెక్కిన పుణ్యశిల్పి
దాగియున్నాడు నా ఖటికాగళాన
పాడుచున్నాడు పద్యాలు పాట లెన్నో.

ష ష్ఠ్యం త ము లు

అఖిలాండ్రరోక గళ్యా
ముఖరిత జయజయ వినాద ముదిత సునుతికిన్
ప్రఖరాశేష ప్రజ్ఞా
శిఖరారోహణ కళా ప్రసిద్ధ సుగతికిన్.

బహుభాషా సంవేదికి
ముహు రుద్దుష్టాఖిలాండ్రభూసంఘటనా
విహితాంతస్సమ్మోదికి
సహృదయ హృదయానురాగ సంపాదికినిన్.

ఆర్తజనత్రాణవిని
ర్వర్తిత సత్కృతి కనేక భాషాకృతికిన్
మూర్తిమదాగమ కవి సం
కీర్తిత బూరుగుల రామకృష్ణనృపతికిన్.

మ హా బోధి

ప్రాక్రమణమందు వ్యాపించి వెలిగిన
బుద్ధతేజ మెచట పుట్టుగనెనొ
ఆట్టి భరతభూమియందు మానవకోటి
బుద్ధమూర్తి మరచిపోవ దగునె ?

బుద్ధుని స్మరించువారల
బుద్ధికి వృద్ధత్వ మంటబోవదు ; యువతా
సిద్ధికి మహానుభావుడు
పద్మాద్ధునిగూర్చి కొంత చింత జరుపుడీ :

అతడు జన్మించి యిరువదియైదు వంద
లేడులై నవిగాని బుద్ధీతిహాస
మించుకయు రుచి తప్పలే దెవరుగాని
యెంతవ్రాసిన నంత రంగెక్కుచుండు.

కల్పించి కొన్ని గాథలు
కల్పింపక కొన్ని వ్రాసి కవులు స్వకీయా
నల్పప్రతిభాశక్తుల
నల్బుదురు ప్రజామనోరసనలకు రుచులన్.

నావంటి అల్పశక్తికు
దేవి రచించినను బుద్ధుడే తోడుపడున్
పూవునకు వసంతప్రభ
లావేళించియు వికాసమందించునటల్.

హింస్రకత పెచ్చుపెరిగిన యీ జగాన
ప్రభవమైన అహింసన ప్రతులలోన
ప్రాగ్రసరుడయి సిద్ధార్థరాజు తాను
బుద్ధుడైనాడు సర్వజీవులను గావ.

అజ్ఞాన పశుచ్ఛేదన
యజ్ఞమ్మునగాక లోకు లన్యోపాయా
ఖిజ్ఞత గడతేరుదురే !
విజ్ఞాడు బుద్ధుండు వాని వినుడు శుభంబౌ.

అతని కనంతరీయు లయినట్టి
 అశోక కనిష్క రాజునం
 తతి యొసరించినట్టి బహుధా
 వరణీయ క్రియాకలాపముల్
 సతతము భారతప్రజల
 చారితమున్ కనకాక్షరాళి సం
 చిత మొనరించె, వారల
 విశిష్టపథమ్మనువ ర్తనీయమా.

నరులయందెగాక నానావిధములై స
 జంతుతతులయందు జననమంది
 సకలభూతకోటి సాహాయ్యమునకయి
 బ్రతుకు నంకితమ్ముపరచినాడు.

దయకు సాగరమ్ము ధర్మమునకు గని
 సత్యమునకు తావు శాంతమునకు
 పుట్టినిల్లు సత్త్వమున కాలవాలమ్ము
 జ్ఞానమునకు తాన కాణయాచి.

అతని జననాంతరీయగాఢాః వినిన
హృదయమున త్యాగభావము లెగసివచ్చు
సర్వమానవ సౌభ్రాత్ర సరణి నడచి
విశ్వకాంతిని సాధించు విధము తెలియు.

అంగనామణుల తీయని స్వర్ణ కంకణ
కృణనము హేయముగా దలంచి
పుత్రపౌత్రాదిక ముగ్ధాననాంబుజ
స్యంది హాసము తుచ్ఛముగ నెంచి
రాజ్య నిర్వహణ భారమునందు గల కీర్తి
తనకు వద్దని కాలదన్నివైచి
చిరకాలముననుండి నరుల పీడించెడి
దుఃఖపిశాచము ద్రుంచివేయ

పకలము త్యజించి కాననసరణి బోయి
దివ్యతేజోగవేషణార్థియయి, అన్న
వస్త్రములువీడి, క్లేశముబడసినాడు;
విశ్వకల్యాణమేగదా ప్రియము తనకు :

గొట్టెపిల్లకు కాల గ్రుచ్చిన ములుసూచి
 యెంతగానో తపియించినాడు
 అనుగుదమ్ముడు నందు డంగనాసక్తుడై
 చెడుటజూచి చికాకు జెందినాడు
 జంతుహింసలతోడ స్వర్గసాధననేయ
 జూచువారల తప్పు చూపినాడు
 ప్రాక్రప్తపంచమునందు వరలు మానవకోటి
 యేకీకృతికి శ్రమియించినాడు.

మార దార దురాచార మహమునందు
 చేరి వేసారిపోయిన వారి బ్రతుకు
 కాంతిలగ దివ్య నిర్వాణశాంతిపథము
 సూపినాడు విషాదమ్ము వాపినాడు.

తెలుగువారు బుద్ధదేవు బోధామృత
 మ్మానినట్టివార అనుట నిజము;
 కాకయున్న కాంచగలమె శ్రీపర్వత
 ప్రాంతశిల్పములను బొద్దగాథ.

శిథిలస్తూపముఖమ్ములన్ కనబడున్
 శిల్పమ్ములవ్యాని సం
 గ్రథనన్ జాతకచిత్రముల్
 మరియు లోకత్రాణ పారీణతా
 నిధియౌ బుద్ధు పవిత్రవృత్తములు;
 తన్నిర్మాణ నిష్ఠాతు లాం
 ధ్రధరా పుత్రులు; వారి
 లోహఖటికాలాస్య మ్మమోఘమ్మహో !

కృష్ణవేణితల్లి కుడికేవ పలనాట
 వెలయు శ్రీగిరీంద్ర శిలలలోన
 ఆంధ్ర బౌద్ధశిల్పు లాటలాడించిన
 ఉబులమ్రోత కుల్ల మోలలాడు.

నాగార్జునాచార్య డాగమాంతాధ్యాయి
 వెలసిన సౌవర్ణపీఠభూమి,
 ఇక్ష్వాకురాజుల యేల్పడిలో చేరి
 సాగైన పైరుపచ్చలతలంబు

సింహళా ద్యఖిలదేశీయ భిక్షుగణమ్ము
 లావసించిన వికాలావసధము
 ఆంధ్రశిల్పుల నాణెమైన చెక్కడముల
 కాంతులు చిమ్ము విభ్యాతసీమ

ప్రతితెలుగువాడు గర్వింప వలసినట్టి
 దివ్యదేశమ్ము; బుద్ధమూర్తికి ప్రియమ్ము.
 తమ్ముడా : రమ్ము చూచివత్తము పవిత్ర
 నాగైలాధిరాజ పుణ్యస్థలమ్ము.

అచటి విహారముల్, శిథిలమై
 కళతప్పిన, చైత్యరాజి, స్తూ
 పచయము, శిల్పఖండములు
 ప్రాక్రప్తిభాంక నిదర్శనమ్ము లాం
 ద్రచరితమందు కానబడు
 రాజిత శిల్పకళావిలాసముల్
 ప్రచురతనందు నచ్చట
 ప్రభాత శుభారుణ పాదపంక్తులై.

నాగరకులు తెల్లనాటివారలు నేడు
శ్రీగిరీంద్రమున వసింపబోరు :
వెనుక బడిన వారి పేర వర్తించెడి
చెంచువారలే వసింతు రందు.

వారె నాగరకులొ వీరె నాగరకులో
నహృదయులె యెరుంగజాలువారు
ప్రాజ్ఞహావిభవ పారంపరీశేష
రక్తులై న బుద్ధభక్తు లెవరు :

గత మెరుంగలేని ఘను లధునాతన
స్థితిని క్రమపతాన తెలియలేరు
భావిగూర్చి యెరుగబడదు వారల కెప్పు
గత మెరుంగవలయుగాదె మొదట.

గత మొక గంగయై హృదయ
గహ్వరమున్ చొరబారి రక్తనా
శతతి నటీవతంసమటు
లాస్యము సేసి మనస్సుమీద ము

ద్రితమయిపోవు; దానిని

హరించుట శక్యముకాదు గాన స
నృతులు ప్రజా మనఃపథము
నాడె మెరింగి చరింపగావరెన్.

స్థాణువై న నాగశైలమ్ము పంచల
రేయు బవలు పరుగుతీయు కృష్ణ;
ఒకటి నిల్చియుండు నొకటి నిల్కడలేని
దయ్య బుజముబుజమునంటి విడవు.

ఎత్తైన నాగశైలేంద్రు మేధావీధి
నేమి యున్నదొ చెప్పలేముగాని
ఆతని సాహచర్యము సేయుచుండిన
కృష్ణమ్మ ఊహించ లేదనకుము
నిశ్శబ్దముగ బుద్ధునింబోలి కూర్చున్న
ఆతని ఆలోచన లాకళించి
తన భాషలో పవళ్ళును రేలు పాడుచు
ఆమె వీచి వల్లకీమ్మదంగ

నాదమేళనమున చెప్పగాదొడగెను
బొద్ధమతరహస్యము; బోధపడదు మనకు
దాని తెలియుటకై కొంత సానుభూతి
కావలయు లెమ్ము పూర్వలోకమ్ముగూర్చి !

గిరి యెంత యెత్తొ ఈ యురి యంత లోతులే
ఒండొంటితోబోలు వ్యుత్తమముగ
అది నీలశిలలతో నందగించునులెమ్ము
ఇది నీలజలముతో నింపునింపు
అది భూజరాజితో నావృతంబైయుండు
నిదియు భూజమ్ములనే వహించు
అది సహస్ర్రాజ్ఞమ్ములై న కంపింపదు
ఇదియు వేలేండ్లకు నింకిపోదు

ఒకటి స్థాణువైన నొకటి జంగమమాను
భేద మంతెగాని లేదు వేర;
అయినగూడ వీడ వన్యోన్య మెన్నడు
జలశిలానుబంధసరణి గనుడు !

బుద్ధధాతువు తమ గర్భమున ధరించి
కూరుచుండిన చైత్యాల కుడ్యభూమి
బుద్ధజీవితగాథలు పొందుపరచి
ఆంధ్రశిల్పి విశిష్టతనందినాడు.

అనుకృష్టాతట సంస్థితంబయిన
నాగాద్రిన్ విరోకించి ఆం
ధ్రుని ఔన్నత్య మెఱుంగ రమ్ము;
శిలలందున్ తా కుశాగ్రీయ బు
ద్ధిని చొప్పించి పవిత్రబుద్ధకథ
చిత్రించెన్ మహాశిల్పి; వా
నిని ఆదర్శముగా గ్రహించి
తెలుగింటిన్ చక్కగా దిద్దుమా :

* * *

అదిగా క్రీడోద్యానమందు కూర్చున్నాడు
స్వామి కాంతాసమాజమ్ము నడుమ
ఒక సుందరీమణి వికచప్రసూనాలు
దోయిటంబట్టి కన్తుదల చూచె

హంసతో కొలనిలో ఆటాడు చొక కన్నె
 ఈదులాడెను చేతులెత్తి యెత్తి
 పూమాల నొక బాల స్వామిపై వినరుచు
 కటిదప్పుమగు నీట కానిపించె

వట్టువచనుంగవలు తోప వనితలెల్ల
 ఆరని నవ్వింప కవ్వింప నాటగూర్చ
 యత్ని మొనరించి యోటమి నందినారు
 ఆతడాలోచనామగ్ను డౌటవలన.

ముసలివానిని రోగిని మున్ను చూచి
 యున్న కలమున మనసులో నున్న బాధ
 మిక్కుటమ్మయి నెలవేయ స్రుక్కిపోయి
 యేమొ యాలోచనమునేయు నిచట ప్రభువు,

* * *

హృదయమందలి ఆంధ్య మెగసి ధోవగ నొక్క
 మారు తెల్లని వెల్గుమల్లె విరియ
 రాజాయతనమండు పూజనీయుడు స్వామి
 కూర్చుండి నేత్రాల కొనలనుండి

ఈ మహావిశ్వమ్ము నీక్షించి ఆనంద
హాస మొనర్చె చంద్రాతప మటు
అశ్వత్థవృక్షమ్ము లప్పుడ చిగిరించె
మధు డకాలమున భూమండలమున

స్వీయ దక్షిణ పాదమ్ము పెట్టె నన్ని
దెపల కిసలయ సుమఫల వినర మెనగె
కోకిలమ్ములు తేటులు గోరువంక
లందగించెను కానన మందు వేగ.

వై శాఖ పూర్ణిమా నిశ
దేశమ్మున నన్నిదిశల దీపించెనుబో
అశాచంద్రిక మనుజ
క్లేశాంధ్యము వాపి అందగించెను భువిపై.

నై రంజరానదీధారలో నొక క్రొత్త
పరువు కాన్పించె సంబరమువలన
దేవతాగణములు దివ్య విమానమ్ము
లెక్కి బుద్ధుని చూడ నిచ్చగించి

భూలోకమున డిగ్గి కాలినడకతోడ
ఏతెంచినారు బోధీంద్రుకడకు
చామరమ్ముల నెత్తి స్వామికి వీచిరి
పార్శ్వమ్ములందు నప్పరలిరువురు

హస్తపద్మాలు మోడ్చి దేవాళి యెల్ల
అతనిమ్రోల నిలంబడి అభినుతించి
నారు బుద్ధుని లోకసంత్రాణరీతి
అతని కృపాకటాక్షమ్ము లందికొనుచు.

ఆదీన దచ్చర యొక్కతె
పాడెను గంధర్వరాజబాలామణియున్
తోడుగ కోయిల కూయిడె
మ్రోడులు చివురించి నవ్వుమోముల నిలిచెన్.

తాను గతరాత్రి కనిన అందాలకలల
నొక్కటొక్కటి కన్నుల నొలసియాడె
మరలమరలను భవితవ్య మెఱుకపరుప
మరలమరలను నిర్వాణసరణి దోప.

ధర పల్యంకముగా గనంబడిన
 దుత్తాలాగ్ర సీహారభూ
 ధరమున్ దిండుగ నుండె, తా
 పడకమీదన్ నిద్దురింపంగ ప్రా
 కృరధిన్ వామకరమ్ము తాకినది,
 పాశ్చాత్యార్థవం బన్యమౌ
 కరమంబెన్, జరణోపధానతన
 వాగ్వారాశియున్ జేకొనెన్.

ఇది తథాగతు డందెడి ఏయపూర్వ
 బుద్ధతాస్ఫూర్తి నో చెప్పబోలు ననగ
 ప్రభునకు స్ఫురించినది మనఃఫలకమందు
 తన శ్రమఫలించనున్నట్టి తరుణమందు.

తిరియ వృక్షంబు తనదు చేతిపయి బుట్టి
 అంతకంతకు పెరిగి తారాధ్యమంబె
 అష్టవిధపథసూచియే యగునో యేమొ
 ఇట్టి కల కర్థ మనుకొనునట్టులయ్యె.

తెల్లతెల్లని పుర్వులు నల్లనైన
తలలతో వచ్చి స్వామి పాదములనెక్కి
ప్రాకిప్రాకి మోకాశులదాక వచ్చె
అయిదు పది నూరు వే యసంఖ్యాకములుగ.

శ్వేతవసనాలు ధరియించి వివిధజనులు
హేయసంసార జంబాల మెడలిపోవ
అరుగుదెంచి తథాగతు నాశ్రయించి
శరణుశరణంట స్ఫురియించె స్వామి కందు.

ఖిన్నవర్ణుల నాలుగు పిట్ట లెగసి
నాల్గు దిక్కులనుండి తొందరగ వచ్చి
స్వామిపాదాలపై వ్రాలి సాగి మ్రొగి
తెల్లబడిపోయె తమరంగులెల్ల డుల్ల.

బ్రాహ్మణాది చతుర్వర్ణభవులు ప్రజలు
భేదభావమ్ము లన్నియు విడచివైచి
దివ్యనిర్వాణ పదము నందికొనుకొఱకు
వత్తురు తథాగతుని చేరువకు ననంగ.

తాను గోమయరాశిమీద నడచుటయు
క్రుంగి పోకుండుటయు—తనకు జనమెల్ల
తెచ్చి యిచ్చెడి కానుకల్ పుచ్చికొనియు
వానిపై రక్తి లేకుంటగానె తోచె.

ఈ యైదు కలలు రేఖా
ప్రాయంబుగ స్మృతికిరాగ పరిపరివిధముల్
గా యోజించుచునే రా
జాయతనమ్మున వసించె స్వామి ప్రియమునన్.

ఆపైదినమున మదనుడు
చేపలజెండా నటింప చిన్ని కొమరితల్
ప్రాపై నిలువగ తనపై
కోపమ్మున దాడిసేతగూడ స్ఫురించెన్.

మదనకుమారికొమణులు మాటికి
నవ్వుల పూలబాణముల్
వదలి మనస్సు గాయపరుపన్
దలపోయుటయున్ వినీలనీ

రద చికురాళి గట్టగ దలంచు
టురోజ శతమ్ని గోళ సం
పదల మనోభవానలముపా
తొనరింపగ నుద్యమించుటల్.

ఒకతె నగ్నోరోజయుగ్మ మాటాడంగ
ప్రభువు సమజైన వ్రాలి మ్రొక్కు
నొకతె జారెడి చీర నొకకేల గీలించి
వేరొంట సంజ్ఞతో పిలుచుచుండు
నొకతె శ్రోణితలమ్ము లుబ్బి కన్పింపంగ
వెన్న వెన్నడుగులువేసి వచ్చు
ఒకతె యూరువులపై నున్న వల్వ తొలంగ
నృత్యమాడును మేనిరీతి మరచి

ఒకతె స్వామిని చుంబించునో యనంగ
పెదవులను చక్రమట్టుల పెట్టి వచ్చు.
నొకతె ప్రభు కవుంగిలి నేర్చునో యనంగ
బాహువులు సాచి పైపైని వ్రాలవచ్చు.

అంగదమ్మలు మ్రోయ నాటాడు నొక్కతె
 వల్లకి తోడుగా పాడు నొకతె,
 నలుదెసల్ పూయగా నవ్వు వేరొక్కతె
 హంసలాగున నడయాడు నొకతె
 మదిరాచషక మూని కదలివచ్చు నొకర్తు
 వ్రాలును తన్మయత్వమున నొకతె,
 స్తన ఫలమ్ములు తెచ్చి స్వామి పాదమ్ముల
 నుంచి సాగిలి మ్రొక్కుచుండు నొకతె

సిగ్గు బుగ్గియొనర్చి నిశీధ మనక
 పవ లనక భీతిలేక దుర్వర్తనలయి
 స్వామి వంచింప జూచెడి వారి చూచి
 పక్కుమని నవ్వె స్వామి కోపమ్ముమాని.

గజగజ వణకెను మదనుడు
 నిజపుత్రీగణము గుండె సీరయిపోయెన్
 భుజమున గల యిక్షుధనువు
 వజ్రపజలాడి భువి నూడిపడిపోయెనుబో.

శివుడు కోపింప దేహాన చిచ్చుబడెను
బుద్ధుడు హసింప నాత్మయే బుగ్గియయ్యె
తాను కాలిపోయియు విజేతయైనాడు
నాడు, నేడు కాలకయును ఓడినాడు.

వజ్రధారకన్న వాగ్ధార నిశితంబు,
తూపుకన్న రమణీ చూపు వాడి,
క్రోధవహ్నికన్న రుచిరహాసము వేడి,
శాంతి జయకరమ్ము క్రాంతికన్న.

మదను దోడిపోయి మరలుటయును వాని
పుత్రికాగణమ్ము బ్రుంగుటయును
స్వామి గొప్ప తైజసపదార్థమును గాంచి
తృప్తితోడ కనులు తెరచుటయును.

ఏడువారాలు భోజనమేని లేక
చిక్కిపోయిన బుద్ధుని దొక్క చూచి
జాలిపడి భల్లికత్రాపుషాళి వచ్చి
బుద్ధదేవుని కంబలి వోసినారు.

పనదేవతాగణమ్ములు
చసుదెంచి మహాత్మునకు పసందగు తేనెల్
తనిపించినారు తృష్ణ
నినివారకమైన పండ్లు పెట్టిరి చేతన్.

అజపాలురు గోపాలురు
ప్రజలెల్లరు బుద్ధమూర్తి పాదమ్ముల హృత్
స్రజము లిడి పూజనేసిరి
రుజాగతజగమ్ము నే డరోగత నందెన్.

తేజశ్చక్రము స్వామి శి
రోజాతమ్ములవెనుక గిరుక్కున తిరిగెన్
భూజమున సున్న పక్షి స
మాజ మ్రొగసినది శాంతమతి శీర్షముపై.

తనమ్రోల భక్తిభావ
మ్మున చేతులు మోడ్చియున్న మోక్షార్థల స్త్రీ
జనముల పురుషజనమ్ముల
గని స్వామి ప్రబోధరీతిగా నిటు లనియెన్.

భ్రమ తొలగుటయే నిర్వా
ణము; సంసారాంధ్రవందునం గల దుఃఖాం
ధ్యము తెలిసి జనన మృతి దు
ర్గమచక్రము దాటిరండు ప్రమదం బొదవున్.

దుఃఖమునకు తృప్తి తొలికారణం బొను
దాని చంపివేయ బూనవలయు;
మంచివాడ వగుము మంచిగావింపుము
అంతకన్న మించినట్టి దేది ?

ఈ ప్రపంచంబునం దెన్నదేనిగాని
ద్వేషమును ద్వేషమున నిరోధింపలేము,
దాని మాయించుటకు, చిరంతన సుఖంబు
నందుటకు కావలెను ప్రేమబంధ మొకడు.

అర్ధరాత్రి నిద్దురనున్నయట్టి ఊరి
ముంచివేసెడి పెనువాగు పొంగువోలె
దారపుత్రాదులందు చిత్తము గలట్టి
నరుని నవలీల మృత్యు వంతమొనరించు.

పశువులను పక్షులను పట్టివైచుకొంటు
మానవుం డుచ్చుపన్నగా బూనుగాని
అతడెటుంగడు సంసార మనెడి యుచ్చు
పన్నుకొను తానె దానిలో పడును తానె.

నెత్తిపై భారమున్న వానికి విషాద,
మది తొలగిపోయినపుడు సౌఖ్యము కలుగు;
ఓక్కపర్యాయ మాభార మూడ్చివేయ
మరల దానిని వహియింప మనసుపోదు.

తృష్ణాగ్ని జిహ్వికాగ్ర మ
హోష్ణత భరియింపరాకయుండును; తృష్ణా
జిష్ణుడవుక మృహింసా
నిష్ణాతతనంది శాంతినిం బడయవలెన్.

ఆశాలత తెగిపడె నా
క్రోశింపను కామితములగూరిచి; సికతా
దేశమున నింకె వాహిని,
క్షేక మ్మంతమయిపోయె లెమ్మిక నాకున్.

ఇది నిర్వాణపథము; దీనిపయి మీ
 రెవ్వారు గానిండు మీ
 పదముల్ మోపుడు, వర్ణవర్గకుల
 సంప త్రేదియున్ దారి న
 ద్దదు, దుఃఖాస్పదమైన ఈభవము
 భ్రష్టంబౌటకున్మున్నె అం
 బుదమ ట్లార్తుల నేదదీర్పుము
 రుజాభుగ్నప్రపంచంబునన్.

నా పూర్వజన్మవృత్తము
 జ్ఞాపకమున కేగుదెంచినది వినుడీ ! మీ
 కోపికయున్నంతగ ; నే
 దాపరికములేక చెప్పదలచితి నెల్లన్.

నీ జన్మవృత్తములు విన
 మోజుగలదు మాకు చెప్పుమో స్వామీ ! నిన్
 పూజింతుము షూ హృత్సుమ
 రాజిననుచు భక్తులనగ ప్రభు విట్లనియెన్.

మ హా ప ద్మ జా త క ము

వారణాసీ ధరాధిప వరుడు బ్రహ్మ
దత్తు డాతని సుతుడనై తత్పురాన
అవతరించితి; వసిప్రాయ మందె తల్లి
తనువు వదలె నా కొంటరితనము గూర్చి.

నాతండ్రి మరియొకరైన
ప్రీతిం బెండ్లాడె నామె ప్రేమయె లోకం
బాతనికి; నన్ను మరచెను
హేతువు వచియింప నింక నేలా మీకున్.

ఒకమాటు రాజ్యమందున
నొకమూల పితూరి జరిగె నుగ్రుండై రా
జు కదలె నేనా హయహే
షకు దశదిశ లొక్కమాటు జవజవలాడెన్.

ప్రళయకాల రుద్రుధాతి యుద్ధమ్మున
తొండవించె ఖడ్గధారి తండ్రి
తిరుగుబాటుదాల్లు పిరుదిచ్చి రంతలో
ప్రజకు హర్షమొదవె, రక్షకలిగె.

అమాట తెలిసి తండ్రికి
శ్రీమద్వారాజసీ పురివి స్వాగత మీ
గా మరియాద లొనర్పగ
ప్రేమమ్మున నేను నెదురు వెడలుచునుంటిన్.

అంతఃపురమం దుండెడి
కాంతయొకతె దారి కడ్డుగా నిలచి గృహో
భ్యంతరమున కరుదెమ్మనె
సంతసమున సవతితల్లి సరసకు చనితిన్.

ఎన్నడు నను పిలిపించని
పిన్నమ్మ యిదేల నన్ను పిలిపించె నటం
చెన్నో విధముల నెంచుచు
కన్నులు క్రిందుగను చూచి కాళ్ళకు మ్రొక్కన్.

న న్నాపాదశరమ్ము జూచి
మదనోన్మాదమ్మునన్ కౌగిటన్
గొన్నన్ తల్లి విదేమిటంచు
గయికోకున్నన్ కృధాగ్రస్తయై

ఎన్నోరీతుల నన్ను తిట్టినది
 శిక్షింపన్ దొరంకొందునం
 చన్నన్ భీతిలలేదు నే నిది
 రహస్యం బట్టులే దాచితిన్.

ఎవరికి చెప్పలేదు, పిత
 యేమి యెఱుంగడు దీనిగూర్చి; రా
 జీ వెరగుజెందె వాస్తవము నే
 వచియింతు నటంచు; కాన రో
 గవతినిబోలె మూల్గులిడె,
 కారణమున్ తెలియంగ రాజు రా
 నవమతి తన్నునే చెరచితంచు
 నబద్ధమునెప్పి యేడిచెన్.

రోషం బాకనమంట నాపిత
 కుమారున్ పద్మనామున్ ననున్
 చోషింగా తలపోసె; ఇంచుకయు
 నాదోషంబు లేదంచు నే

ధాషింపన్ విననొల్ల డుగ్రుడయి
నాపై కత్తిసారించు ను
ప్రోషించున్ నను కొండనుండి పడగా
ద్రోయుండు చంపుం డనున్.

హంఠల కొనంగు శిక్ష నా కతదాసంగె
పర్వతమునుండి క్రిందకు పడగద్రోయు
డనుచు రాజాజ్ఞ పొందినా రపుడు భటులు,
హయముపై చేరితిని పర్వతాగ్రమునకు.

రాక్షసులవంటి భటతతి
దాక్షిణ్యములేక నన్ను తలక్రిందులుగా
విక్షేపించిరి; నాగులు
రక్షించిరి నన్ను నేల రాలకమున్నే.

నేలగూలు నన్ను కేలనందెను నాగ
జాతిరాజు ప్రేమ చవుకళింప,
తన్ను తిన్నవాడు తల్పాన బడినట్లు
శిక్షనందబోవ రక్షగలిగె.

ఒక నిండువత్సరము నా
గకులమువారింట నేను గడపితి నాపై
ఒకనాడు హిమాద్రితటా
నకు చని మునివృత్తి నందినాడను సుమ్మా !

కాననపాలకుం డొకడు
కాంచెను నన్ను హిమాద్రిపాదదే
శాన ; విరాగినై గిరుల
జాడల నే వసియించుటల్ పితృ
స్థానమునందు విన్నపము
సల్పెను; నా పిత దుఃఖమంది దేల్చి
షానకు స్వస్థిచెప్పి
గిరిజాడల నాకుటి కేగుదెంచె తా.

వచ్చి నను కౌగిలించి తా నిచ్చినట్టి
శిక్షతప్పని, తనను శిక్షింపు మనియు
నెన్నియోరీతుల వచించె, నింక రాజ్య
మేలుకొన రమ్మనియు బ్రతిమాలె నన్ను. .

తలబరు వుడిగినవానికి
తలపై బరువుంచ దలచు తండ్రిని చూడన్
కలుగునె ప్రేమము ? రాజ్యము
వలదంటిని వారణాసి వలదని యంటిన్.

అంతర్ముఖుడై యుండెడి
శాంతమనస్కున కవేల సంసారసుఖ
ప్రాంతులు ? నీహారాచల
కాంతారములే సుఖమ్ము కలిగించునుబో.

ఎంతరమ్మన్న నే పోవ నిచ్చగింప
కున్న తా దుఃఖపడుచు గృహోన్ముఖుడయి
వెడలిపోయెను ; భార్య కల్పించినట్టి
నిందమాయగ నాపె దండింపదలచి.

నా కిచ్చినట్టి శిక్షనె
ఆకాంతామణి కొసంగె నాతడు ; కానీ
నాకువలె నెవడు రక్షణ
నీకుండుటవలన నామె ఈలెన్ గిరులన్.

నీతికం ప్రాకులాడుట
చేత వడినపాట్లు నాకు చెప్పందరమే
చేతము జల్లను నొక్కొక
పాతబ్రతుకుగాథ చెప్పవలసిన యవుడున్.

అని మహాపద్మజాతకమ్మును వచింప
నార్ద్రనేత్రాలతో బుద్ధు నాలకించు
జనులు “బుద్ధుడే శరణమా” ననిరి గగన
మురిమినది దానికిన్ పునశ్చరణ మనగ.

మరియొకనాడు మహాత్ముడు
దరహాసముఖాబ్జ చారుతరమూర్తి లన
త్తరుపాదసంశ్రితుండయి
వరణీయ స్వీయ పూర్వభవకథ చెప్పెన్.

చాంపేయ జాతకము

నాగకాంతాజన మృనురాగ మొప్ప
ఫణములంగల నవరత్నగణము వెలుగ
పాదముల వ్రాలి అంజలిబిట్ట నవ్వె
బోధిసత్తుడు నాగరాజాధిరాజు.

ఒక నాగకన్యక వికచచంపకమాల

గొనితెచ్చి ప్రభుకంఠమున లగించె

ఒక భోగినీమణి శకలితకేతకీ

దళములగూర్చి దండల నొసంగె

ఒక పృథాకుకుమారి ఊని కాంచనపాత్ర

మలయచందనపంక మలదిపోయె

ఒక నాగి తా నూగియూగి నాట్యమ్మాడి

స్వామి పాదాలపంచ పడిపోయె

ఒకతె చామరమును వీచె నొకతె చూచె

నొకతె నాగస్వరము పాడె నొకతె యాడె

ఒకతె తప్పెట వాయించె నొకతె పొించె

సాగి యొక్కతె స్వామిని కౌగిలించె.

రత్నరాసులు తెచ్చి ప్రభుపాదముల భోసి

“కరుణించు” మనుచు నొక్కతె వచించు.

నానావిధ ప్రసూనములు దోయిట బట్టి

“కైకొ”మ్మటించు నొక్కతె నుతించు,

విలువైన పానీయములు తెచ్చి యందించి
 “అధరమ్ము గైకొను” మను నొకర్లు,
 కుబుసమ్ముకన్నను సొబగు చీరము లిచ్చి
 తనపైట విచ్చు సుందరి యొకర్లు,

విషము విరిగెను, హృదయాల ప్రేమ పెరిగె
 భీతి కలిగించుట తొలంగె, ప్రీతి పొంగె,
 బోధిసత్త్వని కాంచిన పుణ్య మేమొ
 నాగకాంతలలో అనురాగచింత.

నాగలోకమ్మునకు దొరకాగ తనను
 సుందరులలోన సుందరి ‘సుమన’ యనెడు
 నాగకన్యక పెండ్లాడినది; జనమ్ము
 పిలువదొడగిరి తనను ‘చాంపేయు’ డనుచు. ✓

జనులు చాంపేయ సుమనఃప్రళ స్తిగాక
 వేరు మాటాడ రేమియు, వారి ప్రేమ
 గాథలను చెప్పుకొంటయేగాని వేరు
 కథలు చెప్పుకొనంగ నాల్కలకు రాదు.

ఎట్టి వైభవముండిననేమి తనకు
పూర్వజన్మపరిజ్ఞానమునను వర్త
మాన హీనాతిహీన జన్మమ్ము గూర్చి
ఎంతయో భరింపగరాని చింతగలిగె.

పామై బ్రతుకుట హేయం
భేమార్గమునైన వెదకి ఈ జన్మ విడన్
నేమంబు భావిజన్మ
స్తోమం బుత్కృష్టవృత్తితో వెలుగవలెన్.

అనుకొని పుణ్యవాసరములందున
నాగజనంబు వీడి భూ
జనము వసించుపంచల
ప్రళాంతముగా ఉపవాసకవ్రత
మ్మును జరుపంగవచ్చుటయు
జానపదప్రమదా పదాంగద
ధ్వని విని ఆటలాడుటయు
వారిడు పాలను త్రావుచుంటయున్.

మందవాసరముల మరియును నేకాద
 రీదినాల నుపవసించువాడు
 ద్వాదశీ దినాల తరుణు లందించెడు
 పాలుత్రావి తిరిగి వచ్చువాడు.

కరచు ననెడు భయము మరచి కాంతామణుల్
 పామునోట నావుపాలు పోయ
 తనను చంపజూతురను భీతినే మాని
 పాము తీయనైన పాలుత్రావు.

ఇట్లీ స్నేహపు ఖీజము
 చెత్తై చేమలయి వృద్ధిజెందెను జనముల్
 పోట్లాటమాని ప్రేమము
 మాట్లాడగ దిగిరి ; నాగమహిమం బెంతో.

ఇది తెలిసి యొక్కనా డొక
 హృదయములేనట్టి బాప డీసర్పము ప
 ట్టదలచి పల్లీపరిసర
 పదమున నాగస్వరమ్ము పాడదొడంగెన్.

నాగస్వరపుపాట నాగాధిపతి యాట
 వల్లీజనులకు సంబరముగూర్చె
 బాప డూదినకొద్ది పడగ పైపైతెత్తి
 త్రాగినట్టుల సోలసాగె నాగు
 వేగమ్ముగా బాప డూగి వాయంపంగ
 తోకపై నిలబడి తొణకె పాము
 మంద్రస్థితినిమీరి మరి తారమును జేరి
 పాట ఆకాశాన పర్వదొడగె

కనులు కనరావు పాముకు; తనువునిండ
 శ్రవణములుగా తదేకదీక్ష వినజొచ్చె
 పాడిపాడి హఠాత్తుగా పాటయాగె
 బ్రాహ్మజాధము బుట్టలో పాముపడియె.

బుట్టం బామును దూరిచి
 గుట్టలు చెట్టులను దాటికొను చరిగె ద్విజుం:
 డట్టై ఉడికెను గ్రామము;
 తిట్టిరి బాపనిని ఊరి శ్రీజనమెల్లన్.

అరీతి తనను గైకొని
పారిన బ్రాహ్మణుని దుష్టవర్తన తనకున్
తీరని బాధను గూర్చిన
నూరకొనెను ద్విజు వధించు నూహయే లేకన్.

ఎన్నినాళ్ళకు నాగరా జేగుడెంచ
డయ్యె నింటికి; నాగలోకాంగనాళి
దేశదేశాలు గాలించి తిరిగివచ్చి
గుండెలను బాదుకొని కలగుండుపడియె.

బలవంతుడు సాధుండయి
చెరిగిన ప్రతివాడు గేలినేయును; వాడే
కలిగి యొక దెబ్బతీసిన
తొలగుదు రెల్లరును ప్రక్కతోవల వెంటన్.

వ్రతనిష్ఠుడైన నాగుడు
చితికిన సంసారివోలె క్షీణించి ప్రశాం
తతతో కాలమువుచ్చెను
గతి యొండేదియును లేని కారణమున తా.

దుర్బలనాగుని చేకొని
బర్బరుడయి బాప డప్పుడు బహుదేశములన్
దర్బారుల నాడించెను
కర్పూర సంపాదన ప్రగాఢాపేక్షన్.

అతడు చెప్పినట్లు లాటాడు నాగంబు
పెట్టినట్లు తినును ముట్ట దన్య
మెవని నేమి యనదు నివసించు బుట్టలో
బయట విడచిపెట్ట పారిపోదు.

అతడు రాజాధిరాజయ్య నతివినమ్రు
డై ద్విజునిచెంత కీటమ ట్లణగియుండె
తన కెది పరీక్షయనుకొనె దాంతి శాంతి
నభ్యపింపంగ కోపమ్ము నణచికొనగ.

శుభనక్షత్రము చూచి యొక్కతరి
నచ్చో వారణాసీ పుర
ప్రభు నాస్థానపదంబు బ్రాహ్మణుడు
చేరంబోయి నాగాధిరాడ్

విభు నాడించదొడంగె విస్మితుని
గావింపన్ నృపున్; తన్మహా
సభ ఆశ్చర్యముచెంద నాడదొడగెన్
సర్పంబు దర్పంబునన్.

ద్విజుడు నాగస్వరంబు వాదించదొడగె
అతనిముందు ఫణమ్మైత్తి యాడసాగె
నాగరాజు వారాణసీనాథు డలర
అతని కొంతామణులుగూడ హర్షమంద.

అడియాడి చటుక్కున నాగె పాము
పడగముడిచి బాపని కాళ్ళపజ్జి వ్రాలె
కారణం బేమనుచు రాజు కలత జెంద
సుమన యేతెంచె రాట్నమక్షమున కవుడు.

భార్యజూచి సిగ్గుపడెను చాంపేయుండు
తన నిహీనగతికి తలను వాంచె
కంట నీరునిండ కొంత గద్గదకంతి
చెప్పలేక ఇట్లు చెప్పదొడగె.

“నాగలోకరాజు నా కితండు ప్రియుండు
రాగ ముడిగి భువి విరాగి యగుచు
ఉపవసించు చెదియొ తప మాచరించుచు
ఈప్రదేశముల చరించుచుండ-

బాప డతని పట్టి బంధించి వంచించి
ఇట్లు లాటలాడ బెట్టినాడు
శాంత చిత్తుడైన స్వామి యేమనలేక
అజ్ఞయిచ్చినట్లు లాటలాడు.

దేశదేశాలు గాలించితిని, సదీన
దాలు వెదకితి భూమీధరాలుగూడ
చూచివచ్చితి నెచ్చట దాచినాడొ
నేడు మీచెంత ఆడించినాడు జడుడు.

నావతిని నాకొనంగుడు
కాపాడుడు సాధుజీవగణమును, శాంతిన్
స్థాపింపుడు జగమున, నా
కాపురమును బాగునేయ కడగుడు స్వామీ !”

అని విలపించెడి నాగిని
గని రాజోత్తముడు తాను కన్నీరిడియెన్
ప్రణమిల్లె నాగవరునకు,
వినుతించె తదీయశాంతవృత్తిని ఇట్టుల్.

“అతడు సామాన్యనాగరా జగు టబద్ద
మేమహాభోధినత్త్వందొ ఇట్లు జన్మ
మెత్తి మనకెల్ల శాంతి ఖోదించుచుండె;
నతని విడువు” మటంచు బ్రాహ్మణుని గోరె.

అత డట్లునేసె; సుమన
స్పతి నాగుని కౌగిలించె; నకలజనమ్ముల్
నుతియించిరి రాజోత్తము
నుతియించిరి నాగరాజునున్ వేనోళ్ళన్.

ధర్మచక్రముద్ర దాలిచి కూర్చుండి
శాక్యముని అశేషజనముమ్రోల
తన పురాభవముల వినిపింప తనువులు
మరచి వినిరి స్వామి మహిమ జనులు.

పూర్వజన్మవృత్తాంతముల్ పొల్లువోవ
నీయక వచించు నా కుశాగ్రీయబుద్ధి
అతని ప్రాగ్జన్మచక్రమర్యాదతెలియ
నువ్విశులనూరుచు జనాళి యున్నయపుడు.

బుద్ధమూర్తి భూమిస్పర్శముద్రలోన
కూరుచుండి గంభీరవాగ్ధార వెలయ
బ్రహ్మజాల సూత్రములు పలికె గహన
విషయములుగూడ సులభమై ప్రీతిగూర్ప.

ఒక మధుమాసోషస్సున
శకలిత నిశ్శబ్దతాకచరజాత్రముచే
వికసితనేత్రుడు బుద్ధుడు
సకలజనులు విన 'చదంత చరితము' నొడివెన్.

చ ద ం త జా త క ము

హిమగిరీంద్రమందు కమనీయ కాసార
మొకటి గలదు, దాని ఊర్మికాళి
ప్రాణికోటికెల్ల శ్రమవారకము ; ప్రాణ
ధారకమ్ము సౌఖ్యకారకమ్ము.

ఆ సరస్సుచుట్టు నలరు పుష్పవనమ్ము
లేడు, వానివెస్క నేడుగిరులు
గిరులలోన స్వర్ణగిరి మహోత్తాలంబు
దాన నొక గుహాపదమ్ము గలదు.

ఎనిమిదివేల వారణము
 లీగుహలో వెలనెఱ ; ఛదంత నా
ముని నొక శ్వేతవారణము
 బుద్ధుని పూర్వభవావతారమూ
ర్తిని తమ నాయకుండుగ
 వరించెను ; తత్ప్రభు వెండితొండమున్
గనుగొని ఆరుదంతములు
 గాంచి గజాఘట పొంగిపోయెడిన్.

ఆత డెన్నదియెనిమిది యడుగులెత్తు
నూటెరువది అడుగుల పాటి పొడవు
చారు శారదమల్లికాసదృశ తనువు
చీర గంభీరమైన శృంగారమూర్తి.

ఇక్షరసంబుల కుక్షలు నింపుచు
శారదర్తువులను సాగనంపు,
వెలగపండులు మెక్కి చలికాలములలోన
ఒకదానినొకటి కప్పుకొని పండు,

చలియనగ లేదు ఎండల జాడ లేదు
వర్షముల బాధలేదు ప్రహర్షకమ్ము
ప్రతిపవలు రాత్రియును ప్రతివార మేని
ప్రతిబుతువుగాని వారణత్రయమునకును.

ఇట్లు శతసహస్ర శరత్తు లేగె బాల
భాను కిరణమ్ము ధాటికి వ్రాలినట్టి .
మంచుబిందువువలె త్రుటిమాత్రమందు;
కాల మెఱుగగరాదు సౌఖ్యమ్మునందు.

ఒకనాడు విధివశమ్మున
నొక సాలముక్రింద నిలచియున్నపుడు ప్రభుం
డకలంకవృత్తి పుష్ప
ప్రకరాంచితశాఖ నూపె స్యకరవరమునన్ .

అంత 'మహాసుభద్ర'వయి
 నన్నియు పూపురె వ్రాలెగాని దు
 ర్దాంతముగాగ 'శూలసుభదా'
 శీరమందున నెందుటాకు లే
 బ్రీంతలు నెఱ్ఱచీమలు మరింతగ
 దుమ్ముదుమారము బడెన్
 చింతిరె భర్తృపాక్షికవిచ్ఛేదకు
 'శూలసుభద్ర' యెంతయున్.

మనమున క్రోధము దుఃఖము
 పెనగొని ముంచెత్తె; పూర్వవిభవము మరచెన్
 తనకును తన సవతికి ఇం
 ధనములు లేకుండ నగ్గి దార్కొనె మదులన్.

అవమానము భరియింపం
 గ వశముగా కెంతొ కుంది కడకు ప్రతీకా
 ర విధాన మెఱుంగక ఒక
 దివసమున మహాంధువందు దిగి చనిపోయెన్.

తేనె యొక్క నీటికణముతోన చెడును
 స్నిగ్ధరాగము ద్వేషాన చివికిపోవు
 అడవారి మనమ్ములయందు ప్రేమ
 పుట్టుటకు గిట్టుటకు ప్రొద్దుపట్ట దెంతో.

ఇట్టులా వారణాంగన గిట్టుటయును
 అటు మగధరాజపుత్రి పుట్టుటయు జరిగె
 కరిణి ఈజన్మ మానవతరుణి యయ్యె
 పూర్వపతిపై ప్రతీకారమునకు కడగె.

పెద్దదై నపిదప పిత తన్ను కాశికా
 రాజపుత్రుతో కరగ్రహణము
 కూర్చె : తాను రాచకొమరితయే యయ్యె
 పెండ్లి కాకమున్ను, పెండ్లిపిదప.

జాతిస్మరత్వమున తన
 చేతము పూర్వావమానశిఖల నెఱియగా
 నాతరుణి యెపుడు రుణ్ణి
 ర్యాతన మొనరించుపొంటె నారాటపడున్.

తాను షడ్గంతు జంపింపబూని వార
జాసి గల వేటకాండ్ర నందరిని పిలిచె
అందరినిమించి సోను త్తరాభిఘండు
క్రూరుడుగ వీరుడుగను ధీరుడుగ దోచె.

హిమగిరీంద్రకాననమున నున్న హ్రదమ్ము
పంచలందు సంచరించు వాని
ఇంద్రధనువువోలె నేపారు వివిధవ
ర్ణాల ఆరుకోరల గజరాజు

కోరలన్ని కోసికొని తెచ్చియిత్తువే
కోటిరూప్యములను కొలచిపోతు
వనుచు రాణి చాటినపుడు సోను త్తరుం
డట్టులే యటంచు కొట్టె తొడను.

ఈబెలు బల్లెమ్ములతో
పోటరులగు వేయిమంది ముందునడువగా
ఆబోపంబున హిమగిరి
కూటానకు నడచె నేనుకోరలు తేరన్.

ఎట్టిపాప మెరుగనట్టి శ్వేతగజమ్ము
కోర లూడబెరుక గోరువాని
జూచి హైమశిఖరి చాచి మంచుకరాలు
అతని అనుచరులను మెతిపి చంపె.

ఏడేండ్లు నేడుమాసము
లేడు దినమ్ములు హిమాద్రి నెక్కి సరసి నీ
రాడెడు సితనాగేంద్రము
జాడ తెలిసి సాలసాలశాఖల డాగెన్.

సాయంతన మా గజవతి
పోయినతరి చెట్టుడిగ్గి భూమి వెడల్పా
గోయిని త్రవ్వెను దానిని
మాయకు డాతండు మూనె మరి తృణములతో.

ఉదయాన స్నానమునకై
మదగజరాజంబు వచ్చి మాయయు మర్మం
బెది యెఱుగ కందు గూలెను
సౌదగుందెను శోణితమ్ము సౌడసౌడగారన్.

తేళ్ళు నొప్పివెట్ట ఘంకారమునుచేసె
ఆ మహాధ్వనికి గజాళి భీతి
జెంది పారిపోయె చెల్లాచెదరుగాగ
కంట తడిని పెట్టె గహనలక్ష్మి.

క్రకచము చేతబట్టుకొని
రాక్షసున ట్లరుదెంచె వేటగా
దొర పొదమాటునుండి
గజయూధము పారిన వెన్న కోటిరూ
పికలపయిన్ దురాశ
ఎదవీడక ; వానిని జూచి ఇట్లు నా
గకులవిభుండు వల్కెను—
“పగన్ వహించెదవేల నాపయిన్ ?

మానవుల కెంతో దూరాన మంచుకొండ
లందు నివసించి ఆకుల నలముల తిని
బ్రతుకుబుచ్చెడి నన్ను చంపితివయేని
యేమిలాభించు నీకు వచింపు మయ్య ?

వి న్నెన్నడైన నేమే
నన్నానా ? నిన్నుగాక అన్యులనేనిన్
బన్నముపాల్పేసితినా
అన్నా !” యన నాత డిట్టు లను నాగముతో.

“వారణాసి రాజుపడతి నీ కోరలు
కోసి తెమ్మటంచు కోరె నన్ను
దాన వచ్చినాడగాని నాకును లేదు
శత్రుభావ మెంతమాత్రమేని.”

వారణాసి రాజుపత్ని యెవ్వతో తాను
వెంటనే యెఱింగి పెల్లు కుందె
దాని క్రోధవహ్ని తన దంతషట్కమ్ము
నొసగి చల్లజేయ నొప్పుకొనియె.

కూరుడు రంపముతో తన
కోరలు కోయందొడంగె గూడలు నొవ్వకా
కోరలు వజ్రసమమ్ములు
గా రహించినవి తెగవుగద యిండుకయున్.

“సీవు కోయజాల వీ వజ్రదంతాళి
నేను తొండమున విరాన కోసి
సీకొనంగువాడగాక”యంచు గజమ్ము
అతనినుండి రంప మందుకొనియె.

“రాణి మనసు శాంతిలగ నాదు దంతాళి
గోసియిత్తు వీని గొంచుపొమ్ము;
ఒకరి మనసు శాంతిలకయున్న నాకును
శాంతిలేదు, మదిని వంతపోదు.

నా ప్రాణం బిడియైన ఆమెమది
యానందింపగా జేసెదన్
షీప్రంబే; పరజీవితమ్ములకు
శాంతిన్ గూర్చుచే లెస్స; మా
సప్రాయంబగు జీవితంబు విడువన్
సంకోచమేలేదు—నా
కీ ప్రారబ్ధ మికెన్నిజన్మముల
నెత్తింపించునో సోదరా !”

అని దంతావళరాజము
తన దంతమ్ములను గోసి తనసతి కిమ్మం
చు నొసంగిన నా క్రూరుడు
కనికరమొప్పుంగ కంట కన్నీరిడియెన్.

వేటకానికంట వెడలిన కన్నీరు
తనకు శాంతిగూర్చె తాను రాక్ష
సుని మనస్సునందు కనికరమునుగూర్చ
గలిగె ననుచు తృప్తిగాంచె గజము.

వేటకాడు దుఃఖవివశుడై దంతాలు
చేతబట్టి పాపభీతి నరిగె,
పరుల మనసు తృప్తిపడునట్లొనర్చితి
ననుచు గజము తృప్తినంది మడిసె.

చెట్లేడ్చె దుఃఖభరమున
గట్లేడ్చెను గుట్టలేడ్చె కాననమే తా
రట్లాడె నేమితోచక
పోట్లాటలుమాని సింహములు చింతించెన్.

వేటకా దేగి కోరలర్పించె రాణి
 కెల్ల వృత్తాంత మతడు వర్ణించిచెప్పె;
 తన ప్రభువు వజ్రదంత సంతానముగని
 గోడుగోడున నేడ్చి గగ్గోలు పడియె.

తనలోని పిశాచత్వం
 జానరించిన ఘోరపాపకృత్యము చెందం
 బును కలచి క్షేళపరుపగ
 తనువు విడచె దుఃఖవహ్ని తగులంబెట్టన్.

“ఇది నా ‘భదంత జాతక’
 మెదనొచ్చును చెప్పునపుడు నిది విన్నపుడున్
 సౌదయిది” యవి బుద్ధుం డన
 ప్రదిలినమది సజ్జనాళి విని రూర్పులతో.

